

דבר הרה"בית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית ההודאה לענייני ריבית

גליון ע"ד

פרשת בהר

נושא השבוע

הלוח רוצה לעשות טובות למלוח
בתקופה של ההלואה

דבר העורך

בפרשת השבוע [פרשת בהר] בין שאר המצוות כתוב המצוה של איסור לקיחת ריבית וזה לשון הפסוקים:
אל תקח מאתו נשך ומרבית ונראת מאלקיך: את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אלקיך: אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען...
וברש"י: ונראת מאלקיך: ... לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית, וקשה לפרוש הימנו, ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר ונראת מאלקיך.
אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים: על מנת שתקבלו עליכם מצותי, אפילו הן כבדות עליכם:

ובבעל הטורים כתב רמז וזה לשונו: רבית עולה תרי"ב, ששקול כנגד תרי"ב מצות: (ועם מצוה זו הרי זה תרי"ג).
לדוגמא יהודי אחד סיפר: שתשלום המשכנתא שלו יוצא מחשבון של אחד הקרובים, והוא משלם לקרוב הזה כמה ימים לאחר מכן, והקרוב משפחה מברר בדיוק הסכום שחייב לשלם, וסכום זה משלם לו, ואפילו שיותר קל לו לשלם בערך וקצת יותר, אולם כדי שלא להכשל באיסור ריבית, אינם עושים חשבונות של בערך, ואף אם נראה שלא נעים, על זה נאמר ונראת מאלקיך.

הפנה של הידיים

אנו שני חברים באותה כיתה, חוזרים ביחד מה'חידר', ובדרך כלל אנחנו לומדים ומשחקים אז ביחד, ולפעמים אני בא לביתו של החבר.

יום אחד העדפתי לחזור לביתי מיד אחרי הלמוד ב'חידר', אך חברי בקש ממני מאד שאלך לביתו, כדי שנוכל לחזור ביחד על הלמוד לקראת המבחן שיערך למחרת, אני לא כל כך רציתי, אבל לא היה נעים לי לסרב לו, מפנין שבאותו בוקר לוייתי ממנו 20 גוגואים, וחשבתי שלא יפה שבדיוק ביום זה, קשהחבר עזר לי, לא אבוא לביתו.

השאלה שלי, האם יש בזה אסור רביתי, שהרי אני עושה לו את הטובה בגלל ההלואה, או שאין זה רבית כיון שהוא לא יודע בכלל שהסכמתי לבוא לביתו בעקבות ההלואה, שהרי הרבה פעמים אני בא לביתו גם בלי זה, רק שבמקרה היום אני בא בגלל שעשה לי טובה.

תשובה

בנדאי שיש כאן ענין של רבית, מפנין שהלונה עושה טובה בגלל ההלואה וממילא הרי זה אסור, ואפילו שחברך אינו יודע שאתה בא לביתו בגלל ההלואה, אפילו הכי בגלל שאתה מכין לעשות לו טובה זו בגלל ההלואה, הרי זה בכלל אסור רבית, ולכן על אף שאתה הולך עמו פעמים רבות לביתו, אסור לך ללכת עכשו בגלל ההלואה.

[ולכן תאמר לחבר שהיום קשה לך לבוא עמו, או שהיום לא מסתדר לך, ולא להרגיש מחייב לעשות לו טובה בגלל שהוא הלוח לך].

פסקי הלכות

עשיית טובה למלוח בתקופה של ההלואה

א. הרגיל לעשות טובה למלוח.

באופן שהוא רגיל לעשות טובה למלווה, גם לפני שהלווה לו, הרי זה מותר לעשות לו טובה זו גם לאחר שהלווה לו כסף, שהרי אינו עושה בגלל ההלוואה, שהרי גם קודם ההלוואה היה עושה לו טובה זו. [לדוגמא, הרגיל לשלוח עוגה וכדו', לידידים בעת שמחתם, מותר לו גם עכשיו לשלוח לו, גם לאחר ההלוואה]. [מחבר סימן ק"ס סעיף ז']

ב. להשאיל חפצים שמשאילים לכולם.

וכן דברים קטנים שרגילים להשאיל או ליתן לכל אחד, ואינה בכלל טובה גדולה, מותר גם עכשיו ליתן למלווה, שהרי בוודאי גם בלי ההלוואה היה נותן לו. [לדוגמא, להשאיל עט, ליתן חתיכת טישו וכדומה].

ג. במכוון בשביל ההלואה.

אולם יש להדגיש, שגם בנאמר לעיל, אם מכוון בפירוש לעשות לו טובה זו בגלל ההלוואה הרי זה אסור.

ועל כן, לא יעשה הלוח שום טובה למלווה ויהיה כוונתו בגלל ההלוואה, ואפילו באופן שהם ידידים ועוזרים הרבה זה לזה, ואפילו דבר שהוא רגיל ליתן לו גם בלי ההלוואה, אבל עכשיו קשה לו לעשות לו טובה זו, ורק בגלל ההלוואה נותן לו, בזה יש איסור גמור שהרי נותן לו תוספת בגלל ההלוואה. [שו"ע הרב סעיף ז].

[לדוגמא, שכנים שרגילים לעזור אחד לשני, ולוו מאחד השכנים קמח 50 ביצים, לצורך אפיית עוגה, ואחר כך באו השכנים (משפחת המלווה) לבקש שנשמור למשך שעה על התינוק שלהם, ובאמת בדיוק עכשיו לא היה להם כל כך האפשרות לעשות להם טובה זו, אבל בגלל שלא נעים לא לעזור להם בדיוק היום לאחר שהם עזרו להם, לכן מוכנים לקבל את התינוק למשך שעה, ובלי ההלוואה היו מסרבים ומתנצלים שעכשיו קשה להם], הרי זה אסור, שהרי הסיבה שהם מוכנים לעזור להם עכשיו הוא בגלל ההלוואה, ואפילו שהמלווה אינו יודע שבגלל ההלוואה עוזר לו].

ברכת מזל טוב

להרה"ח ר' נחמן קליין שליט"א
לרגל שמחת לידת בתו למזל טוב
שיזכה לגדלה לתורה ולחופה ולמעש"ט

ברכת מזל טוב

להרה"ח ר' פינחס פריינד שליט"א
לרגל שמחת הפדיון הבן
לבנו בכורו 'מנשה יצחק מאיר' נ"י
שיזכה לגדלו לתורה ולחופה ולמעש"ט

ברכת מזל טוב

להרה"ח ר' ברוך כהן שליט"א
לרגל שמחת אירוסיו הבן
הבה"ח ישעיהו נ"י
עב"ג בת הרה"ח ר' יעקב נחמן שליט"א

מעשה בריבית

הלוה נותן את הסלון למלוה לרגל שמחה

ראובן גמר שידוך למזל טוב לבתו, ורצה לעשות שמחת התנאים בביתו, וביקש מהשכן באותה קומה, אם אפשר לקבל את הסלון שלו לכבוד השמחה, שיהיה מספיק מקום גם לגברים וגם לנשים, השכן שהוא ידד טוב שלו הסכים בחפץ לב, ליתן את הסלון שלהם עבור השמחה, [על אף שכידוע זה כרוך בטירחא להכין ולנקות את המקום לקראת השמחה].

בטירחא שהתעורר אבי הכלה שיש כאן חשש ריבית, מכיון שלפני תקופה הוא הלוה סך של 5,000 ₪ לשכן, ונמצא שהלוה נותן למלוה איזו טובה בתקופת ההלוואה, ויש לחוש לאיסור משום שזהו טובה בפרהסיא [מפורסם בריבית], אלא שכעת כבר התכונן לשמחה ואינו יכול לבטל את התוכנית. פנה אל שכינו וסיפר לו על החשש שיש לו שזהו ריבית, ענה לו השכן שהוא בטוח שהיה נותן לו את הדירה בשביל השמחה גם בלי ההלוואה, שהרי אנו שכנים טובים, ואם כן אין זה משום ריבית, והחליטו לברר את ההלכה.

1, האם יש בזה איסור אפילו שאין הלוה עושה טובה זו משום ההלוואה,

והאם אכן אופן זה נחשב כדבר שבפרהסיא.

2, אם יתברר שיש איסור במה שהלוה נותן לו הדירה בחנם,

יש לברר אם יש להחזיר ע"י שישלם לו עבור השימוש בדירה.

3, כשמשלם לו כמה צריך לשלם לו, אם סגי שישלם לו 20 ₪, או שצריך לשלם סכום גבוה יותר.

תשובה

הלוה בחנם, אפילו אם הוא רגיל לדור בו בחנם, אבל כל שמשלם לו, נמצא שאין הלוה עושה שום טובה למלוה בזה שנותן לו את הדירה, אלא שוכר הוא את הדירה מהלוה, ואין בזה שום איסור.

ד' כמה ישלם לו

והדין הוא שצריך לשלם לו סכום ששכן [שאינו נותן סלון שלו בחנם] היה מבקש על שימוש כזה בסלון שלו, ואפילו שבאמת אין הסלון עומד להשכרה, מכל מקום יחשוב השכן בכמה היה מוכן להשכיר את הסלון שלו ללילה אחד עבור שכנים [כולל הטירחא לארגן ולנקות וגם על השימוש והמזגן וכדומה] ולדוגמא יגיע למסקנא ששוה לו עבור סכום של 150 ₪, יצטרך בעל השמחה לשלם לו סכום כזה.

אולם לא מספיק שישלם לו בעל השמחה - המלוה - דבר מועט, לדוגמא 20 ₪, שהרי זהו גם כן בכלל ריבית, שמשכיר לו בפחות בשביל ההלוואה, שהרי בלי ההלוואה אם היה משכיר לו, היה מבקש ממנו יותר, ועכשיו מבקש ממנו רק 20 ₪, נמצא שהסכום של 130 ₪ שמוזיל לו, זהו עבור מה שהלווהו סך של 5,000 ₪, וזהו בכלל מה שאמרו במשנה (שם) 'ולא ישכור הימנו בפחות'. [אבל מכל מקום אינו צריך לשלם לו סכום גדול לדוגמא 300 ₪, כמו שהיה מבקש מסתם אדם שאינו שכן שלו, שברוך כלל לשכן אנשים מבקשים פחות כסף מסתם אנשים, גם אם אינם קרובים כל כך] ולכן הדעת נוטה, שישלם לו סך של לכל הפחות 150 ₪, ועל"ז נמצא שלא נתן לו שום טובה. [וכמובן כל מעשה לגופו של ענין].

[ועדיין היה מקום לשאול, ומה בכך שמשלם לו, הרי שאר אנשים אין יודעים שישלם לו כסף, וא"כ למה מותר ע"י שמשלם לו, התשובה היא, שמי שרוצה לדעת למה נתן לו את הסלון, אם בשביל ההלוואה או לא, כבר יודע לו גם כן שישלם לו, ועוד ועיקר, שכיון שבאמת לא עשה לו שום טובה לא אסרו חז"ל, אף שנראה לאנשים אחרים שעשה לו טובה].

העולה להלכה

אם ידוע לכולם שהם שכנים טובים שהיה השכן נותן לו את הדירה גם בלא הלוואה - אין שום איסור. ואם אין מפורסם שהיה בודאי נותן לו גם בלא הלוואה, וזה כונה שלא כולם נוהגים לתת דירה לשני, אסור לשכן לתת את הסלון שלו לצורך התנאים בחנם, ולכן צריך אבי הכלה לשלם לו שכירות. וישלם לו כמה שמשער שהיה צריך לשלם בלי הטובה של ההלוואה, ולדוגמא 150 ₪. ואינו יכול לשלם לו סכום מועט.

א' בפרהסיא יש איסור אפילו כשאין הלוה מכוון בשביל ההלוואה הנה באופן שבלי ההלוואה לא היה השכן נותן לו את הסלון בחנם, פשוט שיש בזה איסור, אבל גם אם היה נותן לו את הסלון בלי ההלוואה, הרי זה אסור, כיוון שמסיבת 'תנאים' שמזמינים לשם הרבה אנשים, הוא דבר שבפרהסיא, [גדר פרהסיא הוא, שאנשים אחרים רואים שהמלוה קיבל איזה טובה מהלוה, וחז"ל אסרו בזה אפילו באופן שאינם יודעים מההלוואה, משום שחששו שאולי אחד מהאנשים כן ידע מההלוואה ויחשוב שבגלל ההלוואה הסכים הלוה ליתן את הסלון שלו למלוה].

ב' אם כולם יודעים שהם ידידים שייך היתר אף בפרהסיא

אולם אם בעבר כבר נתנו השכנים את דירותיהם זה לזה, או שכולם יודעים שהם שכנים קרובים מאוד שמתאים להם עבור כך ליתן את דירותיהם זה לזה, וכן אם זה שכונה שנהוג שכל השכנים נותנים דירות אחד לשני, באופן זה אין איסור אפילו שזה בפרהסיא, שהרי אפילו אם אחד ידע מההלוואה, ידע שלא מחמת ההלוואה עושה הלוה טובה זו למלוה.

אבל אם הם שכנים שאינם מאוד קרובים, וכן אין זה מקום שכל השכנים נותנים אחד לשני, יש בזה איסור מדרבנן, שהרי לא כל השכנים שבעולם מסכימים לתת את דירותיהם זה לזה, וזה טובה שלא כולם יודעים שהיה עושה גם בלי ההלוואה, ולכן אם היה שכן שלא היה ידוע כל כך הידידות ביניהם, יש לאסור שיתן לו את הסלון שלו בחנם.

ג' אם רוצה להשתמש בדירה ישלם לשכן

והעצה הפשוטה שיוכלו לעשותו בהיתר, מבואר בשו"ע סי' קס"ו, שישלם המלוה על ההשתמשות בסלון, וכלשון המשנה (בבא מציעא טז:) 'לא ידור בחצירו חנינם', [פירוש שיש איסור למלוה לדור בחצירו של

בית דין צדק זכית הוראה דעניני דיבית שע"י הרה"ג פנחס זינגר שליט"א

חברי הנשיאות שליט"א: הגאון רבי יצחק זילברשטיין • הגאון רבי מנחם שפיר • הגאון רבי נפתלי טיטבום • הגאון רבי שמואל קהת גרוס • הגאון רבי שלמה זעפרני

לשמייעת שיעורים
והדרשות ועוד בקי הרבית
072-3705882

ע"מ לערוך היתר עיסקא
לבעלי העסקים
02-5015920 שליוזה 7

לשאלות בהלכות ריבית למענה רבני
02-5015920
בשפות עברית אידיש אנגלית צרפתית